

есе, сенкан тощо про минуле й сьогодення. *Напиши невеликий твір-роздум «Кого з відомих постатей я вважаю історичним діячем і чому» / Склади сенкан, перший рядок якого – Українська революція.*

Вартує уваги проєктна діяльність п'ятикласників/п'ятикласниць. Підручник навчає дитину методу проєктів, надаючи детальний загальний/тематичний алгоритм проєктної діяльності. Кожен етап такої роботи сприяє розвитку креативного мислення. Особливо це проявляється під час підготовки кінцевого результату проєкту (створення сайту, написання звіту або творчої роботи, підготовка комп'ютерної (мультимедійної) презентації тощо) та презентації (демонстрації «кінцевого продукту» однокласникам і однокласницям та/чи батькам доповідачем або групою).

Завдання для розвитку креативного мислення, запропоновані авторками підручника «Досліджуємо історію і суспільство», оптимально поєднують творчість дитини та пізнання нею минулого й сьогодення, заохочують до ініціативності, продукування ефективних рішень, розвитку уяви та уявлень.

Ключові слова: креативне мислення, проєкт, уява, уявлення.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Пометун О. І., Малієнко Ю. Б., Ремех Т. О. Досліджуємо історію і суспільство : підруч. інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2022. 176 с.

*Петрук Оксана Миколаївна,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У КОНТЕКСТІ МІЖПРЕДМЕТНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ

Навчання української мови учнів, які належать до національних меншин, характеризується суттєвими відмінностями порівняно з опануванням рідної мови, що зумовлено психологічними та психолінгвістичними особливостями

засвоєння другої мови. З-поміж лінгводидактичних принципів, що обумовлюють цей процес, у публікації ми сфокусуємо увагу лише на двох: принципі *врахування результатів порівняльного аналізу двох мов* (рідної і другої) та принципі *врахування знань, умінь і навичок, яких учні набули на уроках рідної мови*. Обидва принципи засновані на явищі аперцепції – сприйнятті людиною нового крізь призму попереднього досвіду; у контексті нашого дослідження: опанування дитиною другої мови через досвід рідної мови. Внаслідок аперцепції виникає перенос знань, умінь і навичок з рідної / першої мови на українську.

Слід зазначити, що принцип *врахування результатів порівняльного аналізу мовного матеріалу рідної / першої мови учнів й української / другої* вкрай важливий під час визначення змісту навчання у програмах. Це необхідно передусім для того, щоб спрогнозувати потенційні труднощі у процесі засвоєння другої мови, акцентувати увагу на матеріалі, який в обох мовних системах: а) збігається або тотожний; б) частково збігається; в) відрізняється або відсутній в одній із мовних систем. У подальшому, спираючись на ці результати, той чи інший матеріал має одержати відповідну презентацію в підручниках у такий спосіб, щоб максимально використати можливості для транспозиції та попередити інтерференцію на всіх мовних рівнях (фонетичному, графічному, орфографічному, лексичному, граматичному).

Зауважимо, що транспозиція (позитивний перенос) виникає у випадках, коли мовний матеріал в обох мовах збігається, а інтерференція (негативний перенос) – коли мовний матеріал відмінний. Саме для завбачення й врахування можливості позитивного переносу, а також попередження або зменшення інтерференції, необхідно керуватися принципом *врахування знань, умінь і навичок, яких учні набули на уроках рідної мови*. Цей принцип важливий як на етапі реалізації змісту навчання в підручнику, доборі відповідної системи вправ і завдань, так власне і під час організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці. Опора на рідну мову дітей передбачає застосування прийому міжмовного зіставлення, чіткого розрізнення спільного й відмінностей.

Так, на етапі пояснення необхідно варіювати способи презентації мовних знань, а саме: активізувати знання школярів, набуті на уроках рідної мови (якщо матеріал спільний чи тотожний), і таким чином підсилувати позитивний ефект переносу (транспозиції), або ж вказувати на розбіжності (якщо матеріал частково / повністю відрізняється чи відсутній), а отже, запобігати негативному впливу (інтерференції). Тому на етапі опанування мовних знань учитель обов'язково має керуватися принципом урахування особливостей першої мови, звертати увагу учнів на спільні / тотожні в обох мовних системах факти: «в українській мові, так само, як і в румунській (угорській, польській тощо) ...», або розмежовувати їх: «в українській мові, на відміну від румунської (угорської, польської тощо)...». Під час добору дидактичного матеріалу до вправ доцільним є використання прихованого міжмовного зіставлення.

Прикладами завдань, що націлюють учнів на міжмовне зіставлення й встановлення відмінностей, зіставлення вимови й написання, формулювання висновків тощо, можуть бути такі:

«Чи змінюються іменники за числами у твоїй рідній мові? А в українській мові? Аргументуй свою відповідь, використовуючи речення із вправи»;

«Яке слово рідної мови тобі нагадує слово віхола?»

«Користуючись знаннями з рідної мови та власними спостереженнями, сформулюй висновок про роль прикметників у мовленні»;

«Порівняй, у яких часах уживаються дієслова у твоїй рідній та українській мовах»;

«Прочитай таблицю. Пригадай, що тобі вже відомо про лексичне значення слова з української та рідної мов у 3 класі»;

«Чи є у твоїй рідній мові багатозначні слова? Наведи приклади таких слів» і под.

Важливо пам'ятати про те, що знання, вміння й навички, які формуються на основі матеріалу, що не збігається, є нестійкими і під впливом умінь і навичок з рідної / першої мови учнів через деякий час нівелюються, зникають.

Ураховуючи цю особливість засвоєння другої мови, необхідно здійснювати періодичне повторення такого матеріалу.

Очевидно, що принцип опори на знання, уміння й навички з рідної мови передбачає наявність в учнів міцних знань з цього предмета. Тому вчитель має стежити за тим, щоб виучуваний на уроках української мови матеріал був уже опанований на уроках рідної мови. У випадку, якщо ці два предмети викладають різні педагоги, варто узгодити календарне планування.

Зауважимо, що реалізація у практиці навчання принципу врахування результатів порівняльного аналізу двох мов (рідної і другої) та принципу врахування знань, умінь і навичок, яких учні набули на уроках рідної мови, передбачає системне використання міжпредметних зв'язків між рідною й українською мовами, що, зі свого боку, сприяє свідомому опануванню знань, розвитку у школярів пізнавального інтересу, критичного мислення, дослідницького ставлення до предметів пізнання та є важливим ресурсом упровадження компетентнісного підходу.

Ключові слова: лінгводидактичні принципи, рідна мова, друга мова, національні меншини, транспозиція, інтерференція.

*Пометун Олена Іванівна
д-р пед. наук, проф.,
член-кореспондент НАПН України,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 7 КЛАСІ

Два роки тому, у зв'язку з переходом учнів Нової української школи до 5-х класів і прийняттям Державного стандарту базової середньої освіти почалось розроблення і затвердження нових навчальних (модельних) програм з різних предметів, зокрема й історії. Процес створення цього покоління програм був значною мірою новим для системи освіти України, оскільки вперше ми